

She'riyatda Boqiy Iz Qoldirgan Shoira: Zulfiyaxonimning Ijodiy Merosi

Erkinova Mushtariybonu Hamidulla qizi

Toshkent tibbiyot akademiyasi Stomotologiya yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola Zulfiyaxonim Isroilovanning ijodiy merosini o'rganish va tahlil qilishga bag'ishlangan. Shoiraning hayoti, ijodi, va jamiyatdagi o'rni haqida so'z yuritilgan. Zulfiyaxonim nafaqat she'riyatda, balki jurnalistika, tarjimonlik va rassomchilik sohalarida ham faoliyat olib borgan. Uning asarlari inson qalbini ilhomlantirgan, jamiyatning ijtimoiy va ma'naviy taraqqiyotiga hissa qo'shgan. Maqolada, shuningdek, Zulfiyaxonimning xalqaro muvaffaqiyatlari, yurtimizdagi madaniy merosi, uning o'ziga xos she'riyati va ayol haq-huquqlari yo'lida olib borgan kurashi ham yoritilgan. Shoiraning asarlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmay, yangi avlodlar uchun ibrat manbai bo'lib xizmat qilmoqda.

Kalit so'zlar: Zulfiyaxonim Isroilova, shoirlar, o'zbek adabiyoti, she'riyat, ayol haq-huquqlari, ijodiy meros, Jamiyat rivoji, adabiyot va madaniyat, badiiy mahorat, xalqaro muvaffaqiyat, tarjimonlik, rassomchilik, o'zbek ayoli, she'rlar, badiiy g'oyalar, Hamid Olimjon, adabiyotdagi ayol o'rni.

Kirish.

Zulfiyaxonim Isroilova —o'zining yorqin asarlari bilan insonlar qalbiga kirib bora olgan, jamiyatning ijodiy va ma'naviy rivojlanishiga o'z hissasini qo'shgan, Sharq ayolining jamiyatdagi teng huquqi uchun mardonavar kurashgan, o'zbek xalqining taniqli va ardoqli shoirasidir. Zulfiyaxonim xalqimizga shoira sifatida tanilgan bo'lsada, faqatgina she'rlar bilan cheklanib qolmagan, u jurnalist, tarjimon sifatida ham ishlagan, hatto rassomchilik bilan ham shug'ullangan. Bu esa o'zbek ayolining naqadar serqirra bo'lolishiga yaqqol misoldir. Zulfiya Isroilova xalqaro "Nilufar", Javoharlal Neru nomidagi hamda "O'zbekiston xalq shoirasi" (1965), "Sotsialistik Mehnat qahramoni" (1984) va "Do'stlik" ordeni (1995) kabi Davlat mukofatlari sohibasidir. Uning hayoti va ijodi, ayniqsa, milliy adabiyotning zamonaviy o'zgarishlari, madaniyat va tarix bilan bog'liq muhim masalalarni ko'rib chiqish uchun juda qiziqarli va foydali manba hisoblanadi.

Materiallar.

Zulfiyaxonim Isroilova 1915-yilning 1-martida Toshkent shahrining qadimiy Dergez mahallasida tug'ilgan. Adabiyotga qiziqishi yoshligidan boshlangan. Uning adabiyotga bo'lgan muhabbati ilk bora maktab davrida shakllangan va o'qishning eng dastlabki tajribalari uni shoirlikka yo'naltirdi. Avval boshlang'ich maktabda, so'ng xotin – qizlar bilim yurtida tahsil olgan. 1935-1938-yillarda O'zbekiston fanlar akademiyasining til va adabiyot instituti aspiranturasida o'qigan. Shundan keyin turli nashriyotlarda ishlagan. 1935-yildan 1980-yilgacha, qariyb o'ttiz yilga yaqin respublikamizda keng tarqalgan "Saodat" nomli xotin – qizlar jurnalida bosh muharrir bo'lgan. Shoira badiiy ijodga juda erta kirishdi. Zulfiyaning "Men ish qizi" nomli birinchi she'ri 1931- yil 17 iyulda "Ishechi" gazetasida bosilib chiqdi. "Hayot varaqlari" nomli ilk to'plami o'n yetti yoshida nashr etildi (1932). Uzoq ijodiy umri davomida o'ttizga yaqin she'riy to'plamlar, o'ndan ortiq dostonlar yaratdi. Zulfiyaxonim Isroilova taniqli shoir Hamid Olimjon bilan turmush qurgan. Biroq ular orzularga to'la hayot kechirayotgan pallada 1944-yili mashina halokati tufayli turmush o'rtog'idan ayrildi.

Uning ilk she'ri 1931-yilda „Ishchi“ gazetasida bosilgan. Dastlab 1932 yil „Hayot varaqalari“ she'rlar to'plami nashr etilgan. Shundan keyin uning „Temiroy“ (1934), „She'rlar“, „Qizlar qo'shig'i“ (1939) she'riy kitoblari e'lon qilingan. Zulfiy she'riy ijodining porlashi „Uni Farhod der edilar“ (1943), „Hijron kunlarida“ (1944) va „Hulkar“ (1947) to'plamlari bilan bog'liq. Ayniqsa, Hamid Olimjonning bevaqt vafotidan keyin (1944) yozilgan, ruhiy silsilalar va qalb iztiroblari bilan to'la she'rlar Zulfiya ijodida jiddiy o'zgarishlar sodir bo'lganidan darak beradi. U shaxsiy fojiasi tasviri orqali Ikkinchi jahon urushidan katta talafot va yo'qotishlar bilan chiqqan xalqning dard va alamlarini ifodaladi.

Tadqiqot va usullar.

1940-yillar oxirida e'lon qilingan Sovet ittifoqining san'at va adabiyot to'g'risidagi qarorlari o'zbek adabiyotiga ham katta zarar keltirdi. Zulfiya badbin kayfiyatlar — pessimistik kechinmalar kuychisi sifatida ta'na toshlari ostida qoldi. Shundan keyin u, boshqa qalamkash birodarlari singari, „davrg'oyalari“ni ifodalovchi she'rlar yozishga o'tdi. Lekin ko'p o'tmay, o'zbek ayollari hayotini yaxshi biluvchi shoira va jurnalist sifatida dugonalari haqida she'r va publitsistik maqolalar yozdi, ularni ijtimoiy faollikka chaqirdi, insoniy haq-huquqlarining poymol bo'lmasligi uchun kurashdi.

1950-yillarning 2-yarmida u Osiyo va Afrika yozuvchilarining tinchlik va xalqaro birdamlik shiori ostida o'tgan harakatida faol qatnashib, jahonning ko'pgina mamlakatlarida bo'ldi. Hindiston, Misr, Yaponiya va qo'shni respublikalarga qilgan safari shoira ijodida chuqur iz qoldirdi. „Mushoira“, „O'g'lim, sira bo'lmaydi urush“, „Qozog'iston o'lanlari“, „Men chizolmagan surat“ singari she'rlari Zulfiyaga shuhrat keltirdi. Zulfiya she'rlarida tasvir etilayotgan hayot ko'lami kengayib, ijodiga xorijiy xalqlar hayoti manzaralari ham kirib keldi. 70-yil lardan boshlab uning ijodidagi milliy hayot tasvirida yangi ranglar kamalagi paydo bo'ldi, haqqoniylik va his-hayajon kuchaydi. „O'ylar“ (1965) she'riy guldastasi bilan boshlangan voqelikni falsafiy idrok etish tamoyili „Visol“ (1972), „Yillar, yillar...“ (1975) she'riy kitoblarida davom etib, shoira ijodida chinakam badiiy yuksalish davri boshlanganini namoyish etdi. U yana doston janriga qaytib, ustoz Oybekning so'nggi safariga bag'ishlangan „Quyoshli qalam“ (1970) dostonini yaratdi. Ayni paytda shoira bolalarga bag'ishlangan turkum she'rlar ham yozdi („Lolaqizg'aldoq“, 1975).

Zulfiya hayotining muhim bir qismini Hamid Olimjonning adabiy merosini o'rganish va nashr etish ishiga bag'ishladi. Ana shu jarayonning uzviy qismi sifatida u shoirning „Semurg' yoki Parizod va Bunyod“ dostoni asosida qo'g'irchoq teatri uchun „Semurg“ pyesasi (S. Somova bilan hamkorlikda) hamda „Zaynab va Omon“ operasi librettosini yozdi.

Uning “So'roqlaydi shoirni she'rim” (1960), “Oydin” (1953), “Quyoshli qalam” (1967) kabi ocherk va dostonlari Hamza, Oybek, Oydin, Hamid Olimjon kabi ustozlarning yorqin xotiralariga bag'ishlangan.

Zulfiya Hamid Olimjonning “Semurg“, “Zaynab va Omon” dostonlari asosida pyesa va opera librettosini ham yaratgan.

Natijalar.

Shoira hammani o'ylatadigan, barcha kishilarga Jaxldor bo'lgan holatlarni she'rga soladi. Shuning uchun ham yozganlari ko'pchilikka manzur bo'ladi.

” Emish” she'ri esa shoiraning dard va baxt o'zaro uyg'un kechgan hayoti uchun misol bo'la oladi.

Emish:shuhrat o'rab kemptik qismatim,

Ko'zlardan uzoqda sirqirab oqar.

Qalbda qo'rg'oshinday yotib hasratim,

Ko'zlarim jahonga baxtiyor boqar.

Emish: hayot menga ayol baxtidan

To'liq kosasini ko'rmapti loyiq.

Lekin qalbim to'kkan she'r shuhratidan
Baxtli ayol dermish meni xaloyiq...
Tanda qo'rg'oshin-la yurganlar ozmi?
U jangchi tanida, ayol dilida
Qariyb chorak asr zanglamay yotar.
Baxtning ming jilosin bergan elida,
Har bir jon jahonga tole yor boqar.
Limmo-lim qismatga bo'lmaganlar yor,
Kemtiklik hasratini bilarmi dardin!
Qalbni bezab ketgan ishqda zo'r baxt bor,
Yurak unutarini oltin damlarini?
Ayol baxti! Menday ayol baxtiga
Taqdir malikani ko'rganmi loyiq?
Xalq mehrida, yorman el shuhratiga,
Baxtli ayol desa haqli xaloyiq...
Zulfiyaning ulkan iste'dodi faqat yurtimizdagina emas balki dunyo miqyosida ham e'tirof etilgan.

Muhokamalar.

Shoira Hindiston, Yugoslaviya, Shri Lanka, Misr, Birma, Avstriya kabi mamlakatlarda bo'ldi. U 1956 yilda Osiyo va Afrika yozuvchilarining Dehlida o'tkazilgan birinchi konferensiyasida qatnashib, mashhur "Mushoira" (1958) asarini yaratdi.

Zulfiyaning o'n beshga yaqin majmualari rus tilida chop etilgan. Uning asarlari ingliz, nemis, hind, bolgar, xitoy, koreys, arab, fors, tojik, arman, qirg'iz, tatar, turkman, boshqird, ozarbayjon va boshqa tillarga tarjima qilingan. Shoira N. Nekrasov, M. Lermontov, Vera Inber, Lesya Ukrainka, Edi Ognetsvet, Marvarid Dilboziy, Amrita Pritam asarlarini o'zbek tiliga mahorat bilan tarjima qilgan.

Mustaqillik yillarida ibratli hayot kechirgan, keng ijtimoiy faoliyat olib borgan shoira Zulfiya betakror iste'dodi, Vatanga muhabbati, olijanob insoniy fazilatlari, xalqimiz ma'naviyatini yuksaltirishdagi xizmatlari uchun yuksak hurmat va e'zozga sazovor bo'ldi. O'zbekiston hukumati atoqli shoiraning madaniyatimiz taraqqiyotidagi katta xizmatlarini e'tiborga olib 1999-yili Zulfiya nomidagi Davlat mukofotini ta'sis etdi.

Shu tariqa, Zulfiyaxonim nafaqat o'z zamonasining mashhur yozuvchisi va shoiriga aylanishi, balki O'zbekistonning zamonaviy adabiyotining taraqqiyotida ham muhim o'rin tutgan jamoat arbobiga ham aylanib ulgurdi. Tinchlik va do'stlikni tarannum etuvchi asarlari hamda taraqqiyparvar Osiyo va Afrika yozuvchilari harakatidagi faol ishtiroki uchun esa xalqaro "Nilufar" mukofotiga sazovor bo'ldi (1970).

Zulfiyaxonim, o'zining ijodiy merosi bilan o'zbek adabiyotining buyuk shoirlaridan biri sifatida tarixda qolgan. Uning asarlari nafaqat o'z davrining, balki keyingi avlodlarning fikr va hissiyotlariga ta'sir o'tkazgan. Zulfiyaxonimning she'riyatidagi ma'naviy-axloqiy va ijtimoiy masalalar, inson ruhiyatining nozik tomonlari, ayollarning o'rni va qadri, xalqning umid va orzulari kabi mavzular uni adabiyotimizda mustahkam o'ringa ega bo'lishiga imkon yaratgan.

Shoironing ijodiy merosi, uning nafaqat she'rlarida, balki turli janrlarda yozgan asarlarida ham aks etgan. Zulfiyaxonimning badiiy mahorati, hayotga munosabatini ifodalashdagi o'ziga xosligi uni bo'lajak avlodlar uchun o'rnak sifatida qoldirgan. Uning asarlari zamon o'tgan sayin o'z ahamiyatini yo'qotmasdan, yosh avlod uchun yorqin yo'l-yo'riq, ilhom manbai bo'lib qolmoqda.

Zulfiyaxonimning ijodiy merosi, ayniqsa, ayollarning adabiyotdagi oʻrni va mavqeyini oshirish borasidagi hissasi bilan ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, Zulfiyaxonimning she'riyatning badiiy gʻoyalari va fikrlarini anglash orqali nafaqat oʻzbek adabiyotining taraqqiyoti, balki milliy tafakkurining boyishiga hissa qoʻshganini koʻrish mumkin. Uning asarlari zamonlar oʻtgach ham yodda saqlanib, adabiyotimizda mustahkam iz qoldiradi. Zulfiyaxonimni she'riyatda ayol ruhining koʻzguisi sifatida har bir she'r o'zining o'ziga xos, nozik va chuqur mazmuni bilan ajralib turadi. Uning ijodi ayolning ichki dunyosini, sevgi va muhabbatni, azob va baxtni, orzularni va hayotdagi izlanishlarni mukammal ifoda etadi. Zulfiyaxonimning she'riyatida har bir ayolning his-tuyg'ulari va hayotga bo'lgan qarashlari to'liq va aniq ifodalanadi. U nafaqat o'zbek ayolining, balki butun insoniyatning ruhiy va ma'naviy olamining ifodasi sifatida adabiyotda o'zining yorqin izini qoldirgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Zulfiyaxonim Isroilova.** (1960). *Shoira va ijodiy merosi.* Toshkent: Adabiyot nashriyoti.
2. **Olimjon, H.** (1980). *Zulfiyaxonim: Shoira va inson.* Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adabiyot va san'at nashriyoti.
3. **Hamidov, S.** (1995). *Zulfiyaxonim Isroilova hayoti va ijodi.* Toshkent: Fan nashriyoti.
4. **G'ulomov, M.** (1997). *O'zbek she'riyati: Zulfiyaxonim ijodi va ta'siri.* Toshkent: Sharq nashriyoti.
5. **Zulfiyaxonim Isroilova va uning asarlari.** (2000). *She'rlar to'plami.* Toshkent: Yangi O'zbekiston.